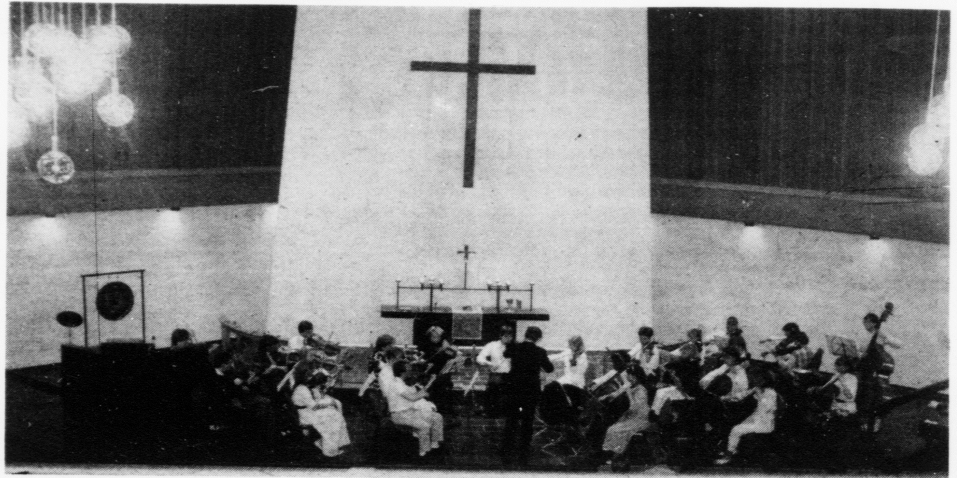

Yrkisblásarar og amatørar í Vesturkirkjuni:

Góð konsert - og nýggjur siður

Orð og myndir:
Heri Eysturlið

Konsertin, sum Nordisk Amatør Musik Union skipaði fyri í Vesturkirkjuni fríggjakvøldið 10/7, var góð í allar mátar. Næmingarnir gjørdur sítt besta, yrkisblásararnir vóru á einum støði, ið sjáldan er at hoyra í Føroyum — og føroyingar fóru undir nýggjan sið: At verða sitandi niðri undir postludiinum! Endiliga kom hesin siður til landið!

Sum vanligt er á konsertum byrjaðu tey »kronologiskt« — t.v.s. spældu tann elsta tónleikin fyrst. Hesaferð var elsti tónleikurin Brandenburger konsert nr. 3 í G-dur eftir J.S. Bach — tveir satsir vórðu spældir.

— »Aftur nú,« hevði tú næstan lyndi at hugsa, tí Bach man mangan hava verið at hoyrt á konsertum. Kortini upplivdi tú hetta stykkið sum nakað »nýtt«, tí tú ert ikki vanur at hoyra Bach verða spældan soleiðis í Føroyum — ella fyri tað aðrastaðni heldur.

Fáur dugir sum Bach at spæla sær við teimum. Granskar tú eitt tónleikastykki eftir hann, finnur tú mangan eitt ávíst tema, ið gongur igjøgnum alt stykkið og stingur seg upp, har tú minst væntar tað. Einki er av tilvild, men gjøgnumhugsad út í æsir. Stykkini kunnu vera bygd upp um slikt tema. Mangan er ikki bara eitt, men fleiri ymisk tema í sama stykki, ið liggja og arbeida ímóti hvørjum øðrum — og tó verður tað ein heild.

KANN LÆTT GERAST HURLIVASI

At fáa øll hesi tema samskipað og gera vakran tónleik burtur úr teimum krever sín mann. Tað kann lætt gerast ein keðiligur, teoretiskur hurlivasi. Schumann t.d. hevði hesa »sjúku«: hann fann tema allastaðni. Og so vildi hann hava hvørt tema og hvønn melodi-stubba at koma tyðiliga fram, so partiturini hjá honum vóru á tremur við crescendo-pílum og accentum.

Hetta riggaði teoretiskt — var púrað óspælandi, so skuldi onkur framfara hesi stykki, máttu dirigentarnir fara undir at »sortera« øll hesi tema og velja burtúr.

Bach dugir sær høg í so

máta. Tað, ið best prógvar hansara evni á hesum øki, eru orgulkoralirnar við s.n. »ritornellum«, t.e. tú hevur eitt tema, sum er óheft av sálmalagnum, og so er at fáa eina heild burtúr.

Hugsi í hesum sambandi um tær sonevndu »Schübeler-koralirnar« og serliga ta kendu »Wachet auf«. Her hevur Bach skapt eitt genialt tema, ið er púra óheft av sjálvum sálmalagnum. Heilt ótrúligt, hvussu væl hann samskipar hesi bæði tema.

Nú, hetta var so ein langur umvegur fyri at lýsa ein part av Brandenburger konsertinum!

BACH Á EIN NYGGJAN HÁTT

Her er Bach í tí lættara endanum. Tað lagna er, at vit hava sjáldan hoyrt Bach spældan so lætt. Altíð hevur verið okkurt tungt og greytt, ella beinleiðis turt og keðiligt yvir tí. Mundi tað verða Bach, ið var so vana-ligt tónskald? Neyvan — tað prógva passiðskoralirnar betur enn nakað annað.

Heldur eru tað vit, ið ikki hava dugað at spælt tónleikin hjá honum. Trupulleikin er tann, at undir tí romantiska tíðarskeiðnum vóru bæði Bach og allir barokk-komponistarnir burturgloymdir — tónleikaidealið hevði skift, og eingin áhugi var fyri hesum tónleikinum.

Mendelssohn fekk Bach upp aftur úr gloymskunnar havi og endurnýggjaði áhugan fyri hesum tónleikinum. Men hvussu átti hann at verða spældur? Sum vera man fóru menn at spæla hann eftir tí romantiska klangidealinum — tætt legat m.a. — og hava gjørt tað til dagin í dag.

At barokktónleikurin ikki egnar seg at verða spældur á henda hátt, og hetta var eitt mistak, man mangar ferðir

verða prógvað. Helst er hetta atvoldin til, at vit hava havt eina ávísu andstygð fyri barokktónleiki — »turrsligt, turrsligt«.

Nú hava ekspertar kannað, hvussu spælt hevur verið í Bach'sa tíð. »Alte Spielweise« er ein rekonstruktion — menn halda, at spælt varð soleiðis.

Hesum royndu tey seg við í Vesturkirkjuni. Haldi, tey komu væl frá tí. Tí eitt er, hvussu tónskaldini skrivaðu — annað er at framføra tað, so øll tema og annað kemur tyðiliga fram. Gott, at »Alte Spielweise« vinnur alt meiri fram. Heldur ikki er oftari enn so, at dirigenturin royndir tað gamla við at vera cembalistur.

ÍSPEGILIN GRIEG

Farið var frá barokkinum yvir í romantikkinn — til ta kendu Holberg-suituna eftir Edvard Grieg. Ikki av ongum, at hon er kend. Her hvarv allur dæmurin av »Alte Spielweise«, og vit vóru inni í tí norska trøllaskóginum.

Romantikararnir brúka fragment úr barokk-tónleikinum, men viðgera tey á annan hátt. Teimum dæmar eisini at spæla sær við »røddunum« (stemmunum), men tær ganga øðrvísi — meira kromatikkur, og »røddirnar« eru ikki líka sjálfstøðugar, men laga seg eftir harmoniinum — akkordunum.

Hetta er eisini ein tyðningarmikil munur millum barokk- og romantiskan tónleik: Barokktónskaldini hugsa »horizontalt«, t.e. hvør »stemma« er rættiliga sjálfstøðug, og heildarmyndin er oftast fleiri sjálfstøðugar »stemmur« isenn, ið ganga framfættir.

Romantikararnir hugsa »vertikalt«, t.e. í akkordum — her eru harmoniirnar tað,

ið hevur tyðning, og oftast eru hinar »stemmunar« lagaðar eftir teirri hægstu. Og sjálvandi eru harmoniirnar heilt ymiskir. Tí verður »stemmuføringin« øðrvísi. Mangan ger Grieg slikt, ið helst fær allar lærarar í harmonilæru at øtast.

Mangan ljóðar tónleikurin hjá Grieg so »trøsligur« — norðurlendskur. Men hann er jú eisini nationalromantikari — bygdi tónleikin mestsum beinleiðis á norskan fólkátónleik — og helst er tað tí, at tónleikurin hjá honum er so »melodiosur« — sangbarur. Vit kenna okkum á heimavølli.

Ikki er hann sørt av einum íspegli — ironiskur onkursvegna.

KINGO Í BLÓÐINUM

Tónleikararnir høvdu úr at gera. Sjálvandi hoyrdist, at hetta vóru amatørar — og altíð er okkurt smávegis at finnst at — sigur ummælarnir ikki sannleikan, so er ummælið einki vert.

Men tær smáu villurnar hava ongan tyðning í hesum sambandi. Karakterurin á tónleikinum hevur meir at siga. Og hann var í lagi. Barokk-tónleikurin ljóðaði sum barokk-tónleikur, og tann romantiski ljóðaði romantiskt.

Holberg-suitan hevur fyrr verið spæld í Føroyum, og tú trúði neyvan, at tað var sama stykki, ið spælt varð. Tí ta ferðina var stykkið tungt! Vit hava enn Kingo í blóðinum. So eg fari at geva teimum rætt, ið siga, at slikt norðurlendsk skeið eru útviklandi. Í øllum førum fyri okkum í Føroyum.

Tú kanst ikki krevja tað heilt ómøguliga av einum amatørórkestri — serliga ikki eftir so stuttari tíð sum halvri aðru viku. Men, hetta var so nakað av tí frægasta kamartónleiki, ið

verið hevur í Føroyum — uttan sjálvandi, tá ið talan hevur verið um yrkisspælarar.

GAMAL TÓNLEIKUR Í NYGGJUM BÚNA

Københavns Messingsblæserkvintet spældi síðani Frances, Toys and Dreams eftir Giles Farnaby. Tað hoyrdist longu á teirri fyrstu akkordini, at hetta vóru yrkisspælarar! Klokkeireint.

Renessansu-tónleikur visir seg at klinga einastandandi væl fyri hesi ljóðføri (2 trompetir, trombone, valdhorn og basstuba), hóast hann er ikki skrivaður fyri tey — tey vóru ikki til tá! Ventilarnir vórðu jú ikki uppfunnir fyrr enn í 1815.

Men vit eiga ikki at vera rædd fyri at ganga nýggjar leiðir. Spurningurin er: høvdu komponistarnir tað vitað um hesi nýggju ljóðføri, høvdu teir so ikki skrivað henda tónleikin fyri tey?

Hesi nýggju ljóðførin — eru tey »mótáflipp«, lagað eftir tí skiftandi klangidealinum (slika lagnu fekk orglið) — ella eru hetta sinkur og natúrhorn, sum eru gjørd betri? Sjálvandi — tað fara menn at tjakast um í öldir.

Hetta slag av tónleikakvintett er av góðum grundum lutfalsliga nýtt, men hevur uttan iva framtíðina fyri sær.

EIGUR TÓNLEIKUR ALTÍÐ AT VERA VAKUR?

Málarkvintettin úr Svøríki spældi nútíðartónleik: Déjà connu eftir Bo Nilsson (1973). Stykkið lýsir hendringar í lívi hansara og upplivilsi, hann hevur havt.

Vit hava eina ávísu andstöðu í okkum ímóti nýggjum, atonalum tónleiki — er tyngri at »sodna« enn tað, vit eru von við. Men hetta er ikki bara galdandi fyri tón-

leik. Men hugsa teg um — er livið ikki mangan ein vavgreytur? Ikki altíð skipað í kontrapunktiskar reglur. Um vit vita, at slikur atonalur tónleikur mangan lýsir ótta, sjúku, ótryggleika og annað abstrakt — fær hann so ikki størri virði fyri okkum?

Tónleiki nýtist ikki altíð at vera vakur. Tað »ljóta« kann sanniliga lýsa og undirstrika okkurt. Tak t.d. Leonardo da Vinci — hann málaði ikki bara vakurleikan (Mona Lisa). Tað besta hann fekk, var at ganga á gøtum og tekna karikaturar av teim ljótastu fólkunum, hann sá.

GÓÐUR SIÐUR

Báðar kvintettirnar spældu at enda Jesu bleibet meine Freude — sjálvandi í nýggjari útseting og við saxofon! Men, sum sagt, óttast ikki fyri at ganga nýggjar leiðir — tí eingin veit, hvat Bach hevði brúkt saxofon til, um hann hevði vitað um hana.

Postludiinum spældu tey eisini eitt stykki yvir danska sálmalagið »Kirkeklokke, ej til Hovedstæder«. Her hendi tað gleðiliga, at føroyingar fóru undir nýggjan sið: vórðu sitandi undir postludiinum!

Tað verður gjørt alla aðrastaðni — tí so nógva víðing hava tey fyri tónleikinum, at tey koma sær ikki bara at fara túsandi á dyr, so titt og knapt byrjað verður at spæla — tað er vanvirding fyri arbeidinum hjá øðrum.

Higartil hava vit gjørt tað her í landinum — hvat munnu utlendingar ikki halda um okkum? Landskomm! Vónandi halda vit fast við henda góða sið, vit ferdu inn í Vesturkirkjuni hetta kvøldið.